

...het is een vreemdeling zeker...

Een kleine geschiedenis van de Zwarte Piet-kritiek (tot 2008) en de rode draad van uitsluitingsretoriek en intimidatie in de respons.

Kritiek op de figuur van Zwarte Piet is er al heel erg lang. We staan er niet meer bij stil in de cultuurstrijd rond Zwarte Piet, die woedt sinds de arrestatie van Quincy Gario en Jerry Afriyie in 2011. Gericht wordt er al actie gevoerd sinds de jaren zestig, de kritiek is zelfs al ouder. En toch lijken structurele veranderingen ver weg.

Op welke manier de gebeurtenissen rond de intocht in Dokkum afgelopen zaterdag een schanierpunt zullen blijken te zijn is moeilijk te voorspellen. Maar dat dit een ijkpunt gaat worden in de strijd tegen Zwarte Piet, zoals de arrestatie van Quincy en Jerry dat is, dat lijkt wel zeker. De gebeurtenissen rond de blokkade zijn curieus. De heftige agressie die de kritiek op Zwarte Piet blijkbaar oproept is nog nooit zo pijnlijk duidelijk geweest. Het komt echter niet uit de lucht vallen. Wie de geschiedenis van de Zwarte Piet-kritiek beter bekijkt, zal zien dat het er altijd al was.

Melis Stoke

De Joodse schrijver Herman Salomonson schreef al in 1930 in *de Groene Amsterdammer*: "En aangezien elk opvoedingssysteem zich richt op een komende generatie, moet u met de kinderen beginnen, door bijvoorbeeld op 5 December a.s. een zwarten Sinterklaas te laten optreden,

gediend door een wit knechtje...” Zijn statement lijkt niet louter een literair gedachtenexperiment. Herman Salomonson was lid van de vrijzinnig-christelijke Oxford-groep die in de aanloop naar de oorlog steeds meer een antimilitaristische koers ging varen. Salomonson werd in oktober 1940 door de gestapo opgepakt en in 1942 in Mauthausen tijdens een vluchtpoging doodgeschoten. In een bijtend sarcasme zet hij de rolverdeling tussen Sint en Piet neer als weergave van de koloniale machtsverhouding. Daarnaast wijst hij ook op de stereotypering van zwarte mensen in advertenties voor bijvoorbeeld schoensmeer of drop, waarin zwartheid een rol speelt. Opvallend dat de belangrijkste bezwaren, die altijd aan Zwarte Piet zijn blijven kleven, toen al zo eloquent werden verwoord.

Het lijkt er op dat er destijds weinig reactie kwam op de Zwarte Piet-kritiek van Melis Stoke. Maar de literaire encscenering van de kritiek roept daar misschien ook niet toe op. Dit wordt anders in de jaren zestig, als er voor het eerst kritiek gebracht wordt in de vorm van acties in het publieke domein.

(De Antillen en Suriname hebben een eigen geschiedenis van Zwarte Piet-kritiek, die ook begint in de jaren zestig. Zie ook [mijn artikel over de Antillen](#).)

Wanroij

Arnold Ras, schoolmeester in het Brabantse Wanroij, is waarschijnlijk de eerste die in Nederland een actie tegen Zwarte Piet op touw zet. In een lokaal krantje beschreef hij zijn pedagogische bezwaren tegen de figuur van Zwarte Piet. Naast zijn kritiek op ‘de kinderschrik’, vond hij dat Zwarte Piet beter vervangen kon worden door een witte diaken. In een kranteninterview vertelt hij over zijn bevindingen van een aantal gesprekken. “Kleurlingen ergeren zich eraan, omdat ze het als rassendiscriminatie beschouwen, dat de zwarte als knecht fungeert. Wij gaan de kinderen bestraffen in de vorm van zwarten. Dat moesten we niet doen. Dat is pijnlijk zowel voor de zwarten, als voor de kinderen.” Ook verklaarde hij dat Zwarte Pieten niet meer in zijn school binnen zouden komen.

Nederland bleek geen sociale media nodig te hebben om te kunnen ontploffen. De meeste landelijke kranten pikten het verhaal op. De Gelderlander heeft het over een “aanval op Zwarte Piet”, een “banvloek” en het “ware geloof in sinterklaas”. De Volkskrant focust meer op de zwarte slaaf die het straffen van ons overneemt. Ze citeren Arnold Ras: “De neger is de boze man en wij zijn er van af. Hij is in feite een zwarte slaaf en daar blijft toch altijd iets van hangen.”

De Tijd/De Maasbode die diverse artikelen wijdt gedurende de Wanroyse Pieten-kwestie, krijgt ook veel ingezonden brieven die steeds dezelfde toon van onbegrip laten zien. “Waarom zouden de kinderen angstcomplexen krijgen als Zwarte Piet eens op de deur bonst?”, vraagt een moeder van 6 'gelovende' kinderen zich af. De vergelijking met rassendiscriminatie vind zij helemaal vergezocht, om te vervolgen dat de Zwarte Piet “afstamt van de Moren. Zwarte Piet is de personificatie van de straf voor de stoute kinderen en evenals Sinterklaas dat is voor de zoete kinderen.” Dat ze hiermee zowel de pedagogische als de discriminatoire argumenten van Ras bevestigt, lijkt deze driftige brieven schrijver te ontgaan. Ene meneer Raymakers heeft nog wel enig begrip voor het pedagogische argument, al denkt hij dat ouders hier gewoon beter mee om zouden

moeten gaan. Daarvoor hoeft Zwarte Piet niet te verdwijnen. Het discriminatoire argument noemt hij “eenvoudig belachelijk! Het is een eer om een heilige bisschop te mogen dienen, zowel voor blank, zwart, geel of rood.”

Godfried Bomans reageert op de affaire in een artikel in de Volkskrant onder de titel *'RASsenkwestie in Wanroij'*. Hij wijst er op dat een pedagoog als Arnold Ras moet weten dat een beetje griezelen best aangenaam kan zijn. Maar Bomans trekt pas goed van leer als hij de kwestie ter sprake brengt dat Ras 'de zwartheid van Piet rassendiscriminatie' noemt. “Ach heer, ook dat nog.” Hij noemt het idee dat men in Oeganda weet heeft van Zwarte Piet een “overschatting van een algemene ontwikkeling”. Ook stelt hij de kinderschrik ter discussie, die er van een diaken uitgaat. “De kleinen zouden in hartelijk lachen uitbarsten, want dat is gewoon een huisbezoek.” De oplossing voor wat Bomans een lek noemt in het Sinterklaasgeheim is voor hem evident. “Het spijt mij dat het lager onderwijs te Wanroij in handen ligt van een man, die zulke streken bedenkt, want lager kan het niet. En hoewel volwassenen in het algemeen zelden in de zak gaan, meen ik toch dat we hier geen keus meer hebben. Ras moet in de zak.”

Achter de rug van Arnold Ras heeft het feestcomité een symbolisch volksgericht op touw gezet, waarin ook Godfried Bomans een rol speelt. Sinterklaas verschijnt op het bordes van het raadhuis met twee diakenen, waarna de op scooters gearriveerde Zwarte Pieten de boel overnemen. De aanwezigen wordt gevraagd of ze witte, dan wel zwarte Pieten willen. Massaal stemt men voor de Zwarte Pieten, waarna de diakenen in een doorschijnende zak worden gestopt. Onder aanvoering van Godfried Bomans, verkleedt als de onverschrokken held Ivanhoe, worden ze in een kar weggevoerd. De actie was een ludieke afrekening met de kritiek van de plaatselijke hoofdmeester, maar het handen af van 'Zwarte Piet' klonk hierin al stevig door. Bij het bekijken van de amateurbeelden, van een incident zo kort na de oorlog, dringt de vergelijking met de volksgerichten tijdens de zuivering van 1945 zich op. Wellicht is dit niet zo bedoeld, maar de boodschap van intimidatie is er wel.

Witte Pietenplan

In 1968 lanceerde Riet Grünbauer het Witte Pieten-plan. Ze vond het niet langer verantwoord om het feest in de huidige vorm te vieren en pleitte daarom voor Witte Pieten. Verwijzend naar de slavernij stelde ze dat we “doorsukkelen met de oude traditie door de neger als slaaf voor te stellen. De machtige Blanke Meester zit op zijn schimmel of op zijn troon. Piet moet lopen of zware zakken sjouwen en hij mag naast de troon op een krukje zitten aan de voeten van zijn baas.” De domheid van Piet wordt volgens Grünbauer extra benadrukt doordat hij niet behoorlijk Nederlands spreekt, in tegenstelling tot Sinterklaas. Met Witte Pieten zou volgens Grünbauer niemand te kort gedaan worden.

Heel enthousiast schreef ze allerlei organisaties van sinterklaasvieringen aan, maar ook het Ministerie van Onderwijs, de VPRO en de directie van de Bijenkorf. Ze deelde flyers uit in winkelcentra. De reacties waren soms mild van toon, maar altijd afwijzend. De VPRO schreef haar terug dat ze het in een overleg met de programmamakers zouden bespreken.

In diverse kranten verschenen reacties. In *het Limburgsch Dagblad* heeft men een hoekje waarin

men satirische opmerkingen plaatst onder kleine stukjes uit de actualiteit. Op het Witte Pieten-plan volgt de reactie: "Er is verzet van schoensmeerfabrikanten."

De Waarheid schreef over een enquête in de Amsterdamse Kalverstraat waar bleek dat de overgrote meerderheid niets voelde voor het vervangen van Zwarte Piet voor een Witte variant. "hét Sinter-klaasfeest zou in dat geval het Sinterklaasfeest niet meer zijn. En het zal bij lange na niet eenvoudig zijn de kinderen over een dergelijke gedaanteverwisseling afdoende informatie te geven."

Uiteindelijk werd Grünbauer thuis opgezocht door drie als Zwarte Piet verkleedde mannen. Haar zoon Marco herinnert zich hoe ze zijn moeder vastgrepen, optilden en al spartelend filmde. Marco denkt niet dat het om een filmploeg ging, maar mannen die de bedoeling hadden om hen de stuipen op het lijf te jagen. Ze was bang geworden door deze bedreigingen. Ze sprak nooit meer over Zwarte Piet, enkel één keer om te vertellen dat ze ook een dreigtelefoontje had gekregen.

Jaren tachtig

Hoewel de Zwarte Piet-kritiek in de Antillen en Suriname ook een andere geschiedenis kent bleef de kritiek in Nederland lang beperkt tot losse acties, vaak gevoerd als eenmansacties. In de jaren tachtig veranderde dit. Er begon langzaam een echte beweging te ontstaan, aangevoerd door de Surinaams-Antilliaanse gemeenschap, die de Zwarte Piet-kritiek op de kaart probeerde te zetten. Hierdoor veranderde de kritiek ook. Was er in de jaren zestig nog vooral een pedagogisch zwaartepunt, in de jaren tachtig verschoof die vanuit de koloniale ervaring naar de racistische stereotypering.

Er waren veel groepen die actief werden op dit punt, met name in de grote steden, zoals bijvoorbeeld de Utrechtse belangenvereniging *Solidariteits Beweging Suriname* die in 1981 hun eerste campagne lanceerden om het sinterklaasfeest zonder Zwarte Piet te vieren. In het feest zagen zij een actuele racistische verhouding die het superioriteitsgevoel van blanke Nederlanders symboliseert, waarbij "Zwarte Piet de man blijft met de grote dikke lippen, met overdreven grote oorbellen en zo zwart mogelijk geschminkt. Kortom: een domme, clowneske figuur, die zich geen houding weet te geven in onze 'beschaafde' blanke samenleving." Een namaak-Surinaams accent wordt daarbij niet geschuwd. De beweging vindt het dan ook geen wonder dat Surinamers in Sinterklaastijd voor Zwarte Piet worden uitgemaakt. Ze verspreidde een poster met daarop de tekst: "Stop geen zwarte knecht in uw Sinterklaaspakket. .. De slavernij is al honderd jaar geleden stopgezet!". Oscar Postuma zegt namens de organisatie dat veel van ons slavernijverleden in de cultuur is blijven hangen. Het Sinterklaas-feest is daar één voorbeeld van. De knechtjes moeten zich lopend voortbewegen, terwijl de Sint hoog boven zijn voetvolk uittorent op een wit paard. "Zo wordt de relatie onderdrukker-onderdrukte toch voortgezet. Wel in een modern jasje, maar met dezelfde symboliek en psychologische trekjes. In de ogen van kinderen moet de heilige Sint over komen als een persoon met een zuiver hart en een zuiver geweten, altijd bereid te helpen, vreselijk eerlijk en menslievend, de vriend van en voor iedereen. Terwijl Zwarte Piet de man blijft met de grote, dikke lippen, met overdreven grote oorbellen en zo zwart gemaakt als maar mogelijk is." De Solidariteitsbeweging had ook een alternatief scenario voor ogen met Sint Pieter en zijn knecht

Witte Klaas. Voortaan moet Klaas met de zak zeulen en wordt het mikpunt van de kwaai grappen.

Niet alle initiatieven kwamen uit de Randstad. Zo organiseerde de Molukse vrouwengroep van Bovensmilde in 1981 al een actie tegen Zwarte Piet. De groep stelde zich tot doel om scholen aan te schrijven om 'het racistische karakter' van het Sinterklaasfeest aan te pakken. In het Molukse wijkcentrum in Bovensmilde werd een alternatief feest gevierd met ongesminkte Pieten van allerlei nationaliteiten. De kritiek die zij formuleerde wees op de verhouding tussen de alwetende witte Sinterklaas en de domme, krompratende zwarte knecht. "Zo krijg je dat omstreeks deze tijd onze kinderen voor Zwarte Piet worden uitgemaakt. Het betekent bovendien dat zij zich niet trots kunnen voelen op hun zwart-zijn. En juist die negatieve beeldvorming willen we zowel binnen als buiten onze gemeenschap aan de kaak stellen." De belangrijkste motivatie van de vrouwen was dat ze merkten dat de agressiviteit tegen kleurlingen toenam. "Juist in deze tijd van werkloosheid krijg je weer te maken met dat soort verschijnselen. En dat wordt ook min of meer gestimuleerd door de Sinterklaasviering."

Wij doen het voor de kinderen

In 1982 maakten Gloria Lowe en de in Nederland werkende Amerikaan Raymond Kril *Wij doen het voor de kinderen*. Vermoedelijk de eerste film waarin de Zwarte Piet-kritiek werd uitgewerkt. Producent was het Amsterdamse Cultural Media Collective. Dit was een collectief van Antillianen, Surinamers, Amerikanen en Nederlanders die de kennis uit de Caraïben probeerde te verspreiden, maar ook de positie van etnische minderheden uit dat gebied in Nederland belichtte. De strijd tegen racisme was een belangrijke doelstelling van de groep.

De film heeft een sterke underground-feel, met een nogal rommelige aaneenschakeling van beelden. Afwisselend vertelt een zwarte vrouw fluisterend en tegen een psychedelische achtergrond de historie van het feest, zijn er documentaire beelden van sinterklaasfeesten in Amsterdam en Willemstad en referenties aan slavernij en recenter racisme. Soms zwaar aangezet met beelden van de Ku Klux Klan of felle speeches van een aantal Rap-poets. Tussendoor wordt een gedramatiseerd verhaal verteld over een zwarte vrouw die het Sinterklaasfeest bij de ouders van haar blanke vriend gaat vieren. De blanke vriend stelt een progressieve man voor die zich doorgaans keert tegens vormen van discriminatie. Maar in het geval van Zwarte Piet vind hij dat zij niet zo moeilijk moet doen. Via een discussie waar ook een vriendin aanwezig is wordt geschetst hoe de Surinaams/Antilliaanse gemeenschap in Nederland tegen het feest aankijkt.

Opvallend genoeg werd de film wel op de Engelse zender Channel 4 vertoond, maar nooit op de Nederlandse TV. De Antilliaanse zender Telecuracao laat de documentaire wel zien, volgens de krant *Amigoe* om aan te haken bij 'de vele discussies' in de weken ervoor over het al dan niet vieren van Sinterklaas. In Nederland is de film alleen te zien in een aantal filmhuizen.

Het Antilliaanse maandblad *Hacha*, is vol lof over de film. "Het verhaal stelt via een meesterlijk in

elkaar gezette collage van beelden, script, tekst en muziek het jaarlijks terugkerend verschijnsel van de witte Sint en zijn zwarte knecht aan de kaak. Waar begint het volksvermaak en waar de discriminatie, lijkt de film te vragen. Een van de sterkste kanten van de film is dat de makers op een subtiele, niet schreeuwende, maar zeer indringende manier hun boodschap duidelijk weten te maken.”

De links/communistische krant *de Waarheid* is veel minder positief. Naast het wijzen op het rommelige karakter van de film is de kritiek ook inhoudelijk vernietigend. Ze vinden de Zwarte Piet-kritiek 'te makkelijk'. Ze erkennen dat Zwarte Piet aangeroepen kan worden voor racistische gevoelens te uiten, maar stellen dat de tijd van Zwarte Piet als boeman toch allang voorbij is. Ze noemen het Zwarte Piet neerzetten als racistische figuur, preken voor eigen parochie die geen recht doet aan 'de gecompliceerdheid van het bedekte en moderne racisme'. Dat een linkse krant als de *Waarheid* dit soort fundamentele kritiek zo makkelijk van tafel veegt is opvallend en tekenend voor het brede verzet tegen de Zwarte Piet-kritiek die nog jaren zou worden volgehouden.

HARDT

Zwarte Piet-kritiek kan redelijk geruisloos voorbijtrekken zolang het maar enigszins in de luwte wordt geuit. Dat de reactie meteen giftig wordt, zodra het een groter publiek bereikt bleek tijdens de rel rond HARDT, het *Haags Anti Racisme en Discriminatie Team*.

Hardt was door de gemeente Den Haag opgericht om na te denken over het probleem van racisme in het onderwijs. Het plan ontstond om op openbare scholen een sinterklaasfeest te organiseren waarbij Zwarte Piet niet langer bij het feest aanwezig zouden zijn. In buurthuis Delftselaan gebeurde dat al jaren, alleen zij hadden hier niet veel ruchtbaarheid aan gegeven. Ook de Surinaamse jongerenorganisatie *Panti* viert dan al vanaf 1986 een alternatief feest zonder Sint en Piet, vergelijkbaar met het *Goedoe Pa*-feest in Suriname. Ook in Rotterdam bestaat een alternatief, georganiseerd door *Stichting Vrouwen Opvang Rijnmond*.

Als de *Haagsche Courant* verslag doet van een commissie-vergadering onder de titel *Zwarte Piet wellicht niet meer op school*, ontstaat er een publiek relletje. Een hoofdredactioneel commentaar met de titel *Piet moet blijven* doet er nog een schepje bovenop. Een reeks ingezonden brieven en een stroom boze telefoontjes naar de gemeente doet de wethouder besluiten om een brief naar buiten brengen, waarin verklaard wordt dat Piet zal blijven. In de reacties komt de uitsluitingsretoriek naar voeren, die we uit de huidige Zwarte Piet-discussie maar al te goed kennen. “Wij laten in ons land niet voorschrijven wat wel mag en niet mag” of “Waar zijn wij geboren Nederlanders mee bezig? Gaan we onszelf voorschrijven dat wij ons moeten aanpassen aan de buitenlanders die gastvrijheid bij ons hebben gevonden?”. Ook wordt de dan nog bestaande Apartheid in Zuid-Afrika er bij gehaald. Een briefschrijver schrijft: “Het laat zich makkelijk raden wat zij in gedachten hebben. Misschien iets voor bisschop Tutu met Pik Botha als hulpje.”

Door de rel rond *HARDT* komt het feest, dat buurthuis Delftselaan al een tijdje in stilte vierde, ineens in het vizier. Tegen *NRC* verklaren zij dat ze geen behoefte hebben om commentaar te

geven over hun ervaringen. De enige reactie die ze wel geven is overigens veelzeggend genoeg. "Over een alternatief Sinterklaasfeest moet je niet praten, dat moet je doen. Wij hebben geleerd dat wanneer je er over praat je emotionele reacties krijgt en geen rationele."

Twee weken na die rel rond *HARDT* volgt een nieuwe golf boze reacties, nu over het feest in buurthuis Delftselaan. "Ondanks felle reacties in deze krant menen medewerkers van buurthuis Delftselaan toch te moeten doordrammen over het sinterklaasfeest", schrijft R. Kleingeld uit Den Haag in een boze brief in *de Haagsche Courant*. Opvallend in deze lezersbrief is de manier waarop hij de twee medewerkers van het buurthuis toespreekt. De autochtone Gerda Jansen krijgt slechts een vermanend preekje: "Dat een zekere Gerda Jansen 'haar cultuur, achtergrond en opvoeding verloochend. Waren haar ouders soms fascist en racisten toen ze vroeger met haar het Sint Nicolaas-feest vierden?" De Surinaamse medewerkster Constance Doorzon krijgt er verbaal daarentegen flink van langs. "Mevr. Doorzon ergert zich in de tijd van Sint Nicolaas, zegt zij. Ik erger me aan die vieze lucht van hun eten in mijn neus. Als mevr. Doorzon zich ergert aan onze culturele uitingen had ze in Suriname moeten blijven."

Sesamstraat

Zwarte Piet-kritiek was in de jaren tachtig volop aanwezig, maar de mainstream-media haalde het niet vaak. De meest in het oog springende uitzondering was het statement dat Gerda Havertong in 1987 maakte in *Sesamstraat*. Als Pino haar met Zwarte Piet vergelijkt legt ze: "Ik ben helemaal geen Zwarte Piet, ik lijk er niet eens op. Voor heel veel zwarte mensen, grote mensen en kinderen, is het helemaal geen feest. Zullen we de Sint vragen dat hij ervoor zorgt dat al die malle praatjes ophouden?"

Later, in 2003, zal Gerda Havertong nog eens het mikpunt van een Zwarte Piet-relletje zijn. Ze was uitgenodigd voor het KRO-programma '*De tijd van ons leven*', maar ze verliet nog voor de uitzending boos de studio. Bij binnenkomst van Havertong had het publiek, aangemoedigd door de publieksopwarmer, gezamenlijk 'zie ginds komt de stoomboot' ingezet. Havertong reageerde achteraf: "Wat is dat voor associatie, twee maanden na Sinterklaas? Hoe komt het in je hoofd om zo'n lied te gaan zingen als er een zwarte vrouw opkomt? Ik vind het een grove belediging." De producers van het programma waren zich van geen kwaad bewust. Ze deden het in de pers af als een 'zeer betreurenswaardig incidentje'. Eindredacteur Jan Kootstra verklaart „Het is zó ongelukkig allemaal. We nemen drie afleveringen op één middag op. Dat zingen van die liedjes doen we puur om de stemming er bij het publiek in te houden. We hebben vrijdag Ketelbinkie gezongen, kerstliedjes en vervolgens Sinterklaasliedjes. Het was allemaal nét verkeerd getimed.“ Gerda Havertong neemt die uitleg niet serieus: "In de jaren 60 werd iedere Surinamer op straat geassocieerd met Zwarte Piet. Hoe moet ik dat lied los zien van mij?" Het meest steekt Havertong achteraf dat het publiek haar honend bejegend als ze haar verontwaardiging laat blijken.

Wit over Zwart

De reacties op de eerste publicaties en een expositie eind jaren tachtig zijn wisselend, maar de bestanddelen zijn meestal een mengeling van ontkenning en agressie. Ontkenning is er

bijvoorbeeld bij Hedy D'Ancona die als Minister van Cultuur de tentoonstelling *Wit over Zwart* opent. In het Amsterdamse tropenmuseum heeft kunstenaar Felix van Rooy in 1989 een tentoonstelling samengesteld uit zijn verzameling 'negrophilia', dat wil zeggen voorwerpen en afbeeldingen door blanken over zwarten. Het was een zeer succesvolle en spraakmakende tentoonstelling, omdat het de visie van blanken op zwarten in het verleden liet zien, maar vooral hoe die doorliep tot in het heden.

Felix de Rooy die Hedy d'Ancona moest rondleiden vertelt later dat zij zeer instemmend knikte bij het zien van al die racistische prullaria uit allerlei landen, zoals de Britse Golliwog of de Franse Banania. Tot ze bij Zwarte Piet kwamen. "Ze ontplofte", herinnert de Rooy zich. "Maar dit is toch geen racisme!" In haar openingsspeech had ze nog gezegd dat het haar "opviel dat de stereotiepe beelden uit het verleden vandaag de dag nog gemeengoed zijn. De beelden van de zwarte die dom is en onderdanig, eigenlijk een beetje lui, zijn de blanken met de paplepel ingegeven." Maar dit inzicht hield blijkbaar op bij Zwarte Piet.

Het is Rahina Hasankhan die met haar boek *'Al is hij zwart als roet'* de discussie voor het eerst een diepgaander onderbouwing geeft. Na een exploratie van de geschiedenis van Sinterklaas waarin het aanpassingsvermogen van het feest wordt benadrukt stelt ze dat er geen reden is om niet een nieuwe verandering door te voeren zonder de 'racistische vooroordelen van de zwarte mens'. Als Zwarte Piet tijdens de presentatie verstek laat gaan, vraagt men Sinterklaas waarom de Pieten altijd zo'n dom brabbeltaaltje spreekt. Sint antwoordt dat ze best goed Nederlands kunnen, maar in zijn opdracht dom moeten praten om de meester-knecht verhouding aan te zetten.

Naast een historische beschouwing en een kritische bespreking van hoe het Sinterklaas-feest er in de toekomst uit zou moeten zien, bespreekt Hassankhan ervaringen van zwarte kinderen en ouders. Zo vertelt Warsha van 12 hoe hij tijdens een intocht door omstanders opgemerkt werd en een reeks grapjes moest incasseren. "Ben je uit de optocht gestapt?", "Je hoeft je niet meer te schminken." Vader Imro vertelt over zijn dochter die op een bijna witte school zit. "Blijkbaar riep de associatie met Zwarte Piet negatieve associaties bij haar op. Ze kwam thuis met het verhaal 'Ik wil niet zwart zijn' Een paar dagen later met 'Ik wil geen Zwarte papa'. Ik denk dat juist in die tijd kinderen sterker geconfronteerd worden met hun anders zijn, het leidt tot een verkrampde houding." Ricardo uit Rotterdam komt huilend thuis omdat hij nagezeten is door kinderen, die "Zwarte Piet, Zwarte Piet" tegen hem riepen. "In de tram zit een blanke vrouw met een kindje op schoot. Een negerin stapt in. [...] 'Mama daar heb je Zwarte Piet'. Uit angst kruipt ze dicht bij haar moeder." Hassankhan besluit de reeks ervaringen met: "Blanke kinderen kunnen blijkbaar geen onderscheid maken tussen Zwarte Piet, de schrikfiguur uit het sinterklaasfeest, en de Zwarte man, vrouw en kind op straat."

Hassankhan wordt hier en daar geïnterviewd. Zoals in het TV-programma *Bij Lobith*. Ook de *Telegraaf* interviewt haar. Op de veel gehoorde opmerking dat 'buitenlanders ons feest willen afpakken', reageert ze met: "Waarom hebben jullie in hemelsnaam een domme neger nodig bij jullie feest?" Dat het boek geen éénmansactie was, zoals die van Arnold Ras of Riet Grünbauer, maar breder leeft in de Surinaamse gemeenschap, blijkt uit haar uitleg. "Het idee is geboren

binnen de *Vereniging van Surinamers in Nederland*. De discussie of Zwarte Piet nu wel of niet discriminerend werkt, wilden we graag onderbouwen met een stukje historie.” Uiteindelijk pleit ze niet voor het verdwijnen van Zwarte Piet, maar een geleidelijke verandering, zoals dat in de geschiedenis van Sinterklaas al zo vaak is voorgekomen.

Een paar dagen later staan er enkele boze ingezonden brieven in *de Telegraaf*. Een vrouw uit Assendelft vraagt of we “alsjeblieft het Sinterklaasfeest mogen vieren zoals we traditioneel vieren”. Ook vindt ze 'het idee van discriminatie ver gezocht'. Een brievenschrijver uit Arnhem heeft er moeite mee dat omroepen en instanties bang zijn om te discrimineren en daarom etnische minderheden 'naar voren schuiven'. En dan willen sommigen daarvan 'Zwarte Piet weg hebben', voegt hij/zij verontwaardigd toe. Opvallend aan deze twee brieven is dat alle klassieke verdedigingen, die we in de afgelopen jaren maar al te vaak zagen, er al in zitten: Het bevroren van het traditionele aspect, ontkennen dat er sprake kan zijn van discriminatie of racisme, vinden dat etnische minderheden niet teveel praatjes moeten hebben en meteen roepen dat 'ze' Zwarte Piet weg willen hebben, ook als dit niet beweerd wordt.

Uitgeverij Warray bood aan om het boek te verspreiden onder de scholen in Den Haag. In de subsidiebespreking met het CAD (*Commissie Aanpak Discriminatie* van de gemeente Den Haag) werd er op gewezen dat veel mensen in het onderwijsveld merkten dat veel zwarte kinderen pijnlijke ervaringen hebben en dat hier een discussie over geopend zou moeten worden. De reactie die het gemeentebestuur daarop gaf typeert Hassankhan, die zich in het boek juist als een milde criticus laat zien, als voorbeeld van de emotionele hysterie die uitbreekt als er kritiek op de Zwarte Piet-figuur wordt gegeven. De burgemeester reageert verontwaardigd op het voorstel.

Kleurenpieten

Na een decennium waarin een echte beweging ontstaat en er op kleine schaal alternatieven zijn ontstaan, wordt de beweging in de jaren negentig volwassen. Er ontstaan nu steeds vaker initiatieven met een bredere uitstraling.

In Amsterdam was het in 1993 zo ver. Naast 200 Zwarte Pieten, werden er ook 30 kleuren-Pieten aan de intocht toegevoegd. De *Stichting Regionale Samenwerking Overheid en Bedrijfsleven* deed een enquête en twee/derde van de ondervraagden van Surinaamse en Antilliaanse afkomst vond dit een goed idee. Bij de autochtone ondervraagden was dit ongeveer de helft. Het was een bescheiden experiment. Maar de reacties waren positief.

In Zaandam ging men verder door ook Witte Pieten en een Zwarte Klaas te introduceren. Er volgden ingezonden brieven in kranten en de meningen waren weer sterk verdeeld. In *de Volkskrant* schreef iemand die vond dat de gekleurde Pieten toch nog donkerder waren, “wit blijft dan wijs en zachtvaardig én de baas, en donker blijft dom.” Een brievenschrijfster in *de Telegraaf* stelde daar tegenover: “Gekleurde Pieten! [...] Zwart en bruin is uit de gratie, want dan zouden bepaalde groeperingen in ons land zich gediscrimineerd kunnen voelen. Dit is toch onzin! [...] Krijgen we ook gekleurde speculaas, aangepaste liedjes, Pieten met stijl haar of witte Pieten?”

Zoals *de Telegraaf* dat ook tegenwoordig doet, wierp de krant zich op als kloeke verdediger van het Nederlandse erfgoed. Ze brengen aan de vooravond van de intocht in 1994 een artikel waarin ze de secretaris van de *Algemene Schoorsteenvegers Patroons Bond* aan het woord laten. "Discriminatie? Ha, het slaat werkelijk nergens op. Wat ons betreft, kunnen we Zwarte Piet, van oorsprong dus een letterlijk roetzwart schoorsteenvegertje, gewoon gezellig in ons midden houden. Wij voelen ons echt niet gediscrimineerd." Ook citeren ze uit de vele boze lezersreacties die ze het jaar ervoor hadden gekregen: "Vorig jaar moesten het opeens Bonte Pieten worden. En nu dit weer..." "Wanneer houdt dat naargeestige clubje eens gewoon de mond dicht. Al jaren probeert een handjevol amateur-pedagogen het leukste kinderfeest de grond in te boren." "Kinderen discrimineren niet. Maar die betweters zullen wel aan dat grut moeten uitleggen waarom Sinterklaas en Zwarte Piet stilletjes' hun schoolje voorbij gaan. Met andere woorden, ze leren kinderen discrimineren."

Het artikel eindigt met de opmerking: "Dit ter lering voor het betweterige geitenwollensokken-legioen, opdat in Zaandam weer het groene licht kan worden gegeven voor het massaal zingen van Sinterklaasliedjes en het Zwarte Piet spreekverbod kan worden opgeheven".

Zwarte Piet, Zwart Verdriet

Toch bleef de bonte Piet ook in Amsterdam maar een deel van het Pietenkorps uitmaken en dus ontstond in 1996 een initiatief dat de verandering een stap verder wilde brengen. De actiegroep *Zwarte Piet = Zwart Verdriet* zou enkele jaren actief zijn. Ze hielden acties in de Bijlmer, organiseerden een alternatief sinterklaasfeest en verspreidde pamfletten. "Anno 1996 praat Piet nog steeds gebroken, dom Nederlands, vaak met een Surinaams accent terwijl Sint zeer deftig spreekt. Hij heeft alle duidelijke karakteristieken van een Zwarte man en vrouw en is een karikatuur daarvan; de 'neger' met de grote oorbellen, 'dikke' lippen en kroeshaar; een domme onderdanige clown, die allerlei fratsen uithaalt en de intelligente witte man bedient. De slaaf van de witte Sint die verheven is boven zijn knecht. Deze beelden zijn niet typisch voor het Sinterklaasfeest, deze stereotypen en vooroordelen bestaan. Racisme als systeem van betekenissen en macht brengt het lichaam van de ander vaak naar voren als object van belachelijkheid. [...] Wij streven ernaar dat het fenomeen Zwarte Piet binnen het Sinterklaasfeest wordt geschrappt." Het *Amsterdams comité intocht Sint Nicolaas* begrijpt niets van de kritiek. "Wat een onzin! Het Sinterklaasfeest heeft niets met racisme of discriminatie te maken."

Een handtekeningenactie die in de Bijlmer werd georganiseerd voor afschaffing van Zwarte Piet op de scholen leverde 1200 handtekeningen op en werd aangeboden aan de wethouder van stadsdeel Zuid-Oost. De lokale ondernemersvereniging *De Amsterdamse Poort* besloot daarop om tijdens de intocht van 1997 alleen 'bonte Pieten' mee te nemen. Een stroom aan negatieve reacties zorgde ervoor dat de vereniging besloot om van dit plan toch maar af te zien. De voorzitter verklaarde dat velen vonden dat het zonder Zwarte Piet geen echte sinterklaasintocht zou zijn, maar dat ze vooral geschrokken waren van de heftiger reacties. Volgens de voorzitter had Zwarte Piet niets met discriminatie te maken. Om zijn terugtrekkende beweging te verklaren valt hij in een spagaat. Zwarte Pieten stonden voor hem voor een oude traditie die "weliswaar een karikatuur zijn

van de Moor, maar dan wel een karikatuur binnen een vrolijk kinderfeest.”

Hoewel de acties van *Zwarte Piet = Zwart Verdriet* vreedzaam waren, en gericht op uitdelen van flyers en het bewerken van scholen, gemeente en intocht-comités kregen ze regelmatig te maken met agressieve tegenreacties. Ze werden tijdens acties bespuugd, omstanders wilden borden uit de handen rukken of probeerde op de vuist te gaan. Ook de politie probeerde de actievoerders te intimideren. Al tijdens de eerste acties werd het kleine clubje excessief tegemoet getreden met politie te paard, motoren en een linie met knuppels in de aanslag. Maar ook moest men opboksen tegen de weerstand van erkende bestrijders van discriminatie, zoals het *Landelijk Bureau tegen Racisme*, die de groep per brief liet weten dat Zwarte Piet volgens hen geen racistisch symbool was. Met zulke vrienden heb je geen vijanden nodig.

In 1998 publiceert de groep onder redactie van de twee antropologie-studenten Lulu Helder en Scotty Gravenbergh een boek bij de Vlaamse uitgeverij EPO. Het boek kent verschillende bijdragen. Allereerst een aantal beschouwende bijdragen van onder andere Jan Nederveen Pieterse, Teun van Dijk en de redacteuren zelf. Vervolgens zijn er een aantal interviews, waaronder die met Anil Ramdas, de Hindoestaans-Surinaamse publicist die zich al langer kritisch uitliet over Zwarte Piet en enkele creatieve (proza en poëzie) bijdragen. Nederveen Pieterse, bekend van zijn boek *'Wit over Zwart'* over de gelijknamige tentoonstelling, legt de historische context van Zwarte Piet uit. Lulu Helder werkt de stereotypering van Zwarte Piet verder uit. Scotty Gravenbergh laat de moeizame strijd tegen Zwarte Piet in de jaren voor het verschijnen van het boek zien. De boek heeft een gefragmenteerde aanpak waarbij bijdragen soms overlappen, maar de verschillende invalshoeken van de Zwarte Piet-kritiek komen wel aan de orde. Ook de academische insteek geeft de kritiek meer diepgang.

Internet, social Media

Hoewel de weerstand tegen de Zwarte Piet-kritiek altijd een onderton van ingehouden agressie of uitsluitingsretoriek heeft gehad, lijkt het vaak niet zo fel als in de zogenaamde Zwarte Piet-discussie die vanaf 2011 woedt. Dit lijkt me schone schijn. In de jaren voor internet en zeker voor de intrede van social media gingen reacties meestal via ingezonden brieven naar kranten. Hierdoor was er altijd een redactiefilter die de ergste reacties niet plaatsten en ook altijd maar een paar reacties kon plaatsen bij een incident. Getuigenissen van bijvoorbeeld de zoon van Riet Grünbauer of de activisten van *Zwarte Piet = Zwart Verdriet* laten zien dat de agressie er altijd al was. Het bleef echter meer onder de radar. Met de komst van internet veranderde dit. De dynamiek van sociale media werd voor het eerst goed zichtbaar in 2006, toen het Sinterklaasjournaal de regenboogpieten introduceerde, maar vooral in 2008 tijdens de gebeurtenissen rond het Eindhovense Van Abbemuseum.

Sinterklaasjournaal 2006: de regenboog

Of het bedoeld was als een vorm van Zwarte Piet-kritiek of gewoon als een aardig verhaallijntje,

wordt achteraf niet helemaal duidelijk. Maar het Sinterklaasjournaal, het fictieve nieuwsprogramma van de NTR over de komst en het verblijf van de Sint, riep in 2006 de woede over zich door de Zwarte Pieten van kleur te laten verschieten. De stoomboot die op weg was naar Nederland vaarde per ongeluk door een regenboog, waardoor verschillende Zwarte Pieten alle kleuren van de regenboog kregen. Presentatrice Dieuwertje Blok roept kinderen op om zichzelf te fotograferen als bonte Piet en die op te sturen naar de redactie. Op internet barst een storm los.

Als de Volkskrant navraag doet bij hoofdredacteur Ajé Boschhuizen ontkent deze met klem dat hier een politiek-correct statement gemaakt is. "Het komt gewoon doordat de boot van Sinterklaas door een regenboog is gevaren. Gisteravond is er al weer één Piet zwart geworden." Als hem gevraagd wordt waarom het journaal het enkel nog over Piet heeft, beaamt Boschhuizen dat er toch wel iets van de tijdsgeest in geslopen is. "Sinterklaas is tegenwoordig ook geen boeman meer maar een kindervriend. De essentie van Piet is niet dat hij zwart is."

De reacties die de redactie krijgt zijn echter buitenproportioneel. Veel kijkers laten hun boosheid op heftige wijze kennen en die reacties zijn lang niet allemaal netjes en beschaafd. Volgens de NPS vinden de meeste kijkers die reageren dat Pieten altijd zwart zijn geweest en dat de traditie van Sinterklaas zo geweld wordt aangedaan. Eindredacteur Boschhuizen noemt de reacties vooral racistisch. "Ik zie woorden die ik niet eens durf te citeren. Er wordt bedreigd, beledigd, mensen worden aangevallen. Ik heb maar twee bezorgde ouders gehoord."

Ook op internet verschijnen veel reacties met een agressieve toon. Bijvoorbeeld op *Geen Stijl*. Onder de titel '*De NPS hersenspoelt uw kinderen*', gaan *Geen Stijl* en hun reaguurders los. *Geen Stijl* schrijft: "...het denigrerende rollenspel van de witte goede meester en de zwarte domme knecht is natuurlijk niet meer van deze tijd. En terwijl u de piepers staat de bereiden, worden de koters door Dieuwertje Blok geïndoctrineerd met gekleurde accentloze rotpieten."

Binnen een paar dagen staan er meer dan 1000 reacties. De reacties bevatten de bekende 'bescherming van het nationale erfgoed'-argumenten, maar zijn veelal grof en racistisch. "... dat Dieuwertje een aantal keren had gewezen op een roze Piet die meeliep.....Kon toen nog niet bevroeden dat het een vooropgezet plan was om aan de wensen van een aantal zure negerts en hun politiek correcte handlangers tegemoet te komen." "Er wordt op dit moment door de linke, linkse staatsomroep op een verschrikkelijke manier een eeuwen oude traditie de nek om gedraaid." "Als je gebruik wilt maken van onze scholen, onze economie, onze banen, onze woningen etc zal je ook moeten accepteren dat onze pieten zwart zijn. Je komt naar Nederland of je komt het niet en dan accepteer je het gehele pakket en niet alleen die zaken die je uitkomen!" "Zwart godverdomme! Als ik een regenboog piet tegenkom zal ik die idioot persoonlijk lynchen. Alle regenboog pieten het land uit!"

Nu zijn de bezoekers van *Geen Stijl* niet de meest redelijke mensen, maar dat er ook nog steeds over de volle breedte van de autochtone bevolking weinig ruimte voor verandering is, blijkt uit de reacties van krantenredacties zoals *Trouw* en het *NRC*. Piet Steenhuis van het *NRC* schrijft in een commentaar dat de kleurenpieten die nu verschijnen dan wel politiek-correct zijn, maar dat Zwarte Piet niets met het slavernij-verleden te maken heeft, maar met Middeleeuwse duiveluitdrijving. Dat

hij hiervoor slechts verwijst naar een amateuristische geschiedenis-site om het ongemakkelijke deel van het Zwarte Piet-verhaal weg te redeneren is exemplarisch voor de tegenreactie op Zwarte Piet-kritiek.

Trouw heeft een vergelijkbare reactie over de regenboogpieten. “.. er zijn ergere dingen op deze aardbol, maar waarom bekruipt me dan dat onbehaaglijke gevoel? Het is óns Sinterklaasfeest, en de enige Piet die er is dat is gewoon Zwárte Piet. De cultuurbarbaren, denk ik dan. Maar ik begrijp het, de wereld verandert, en de multicultiwoort is nog lang niet gezakt in Nederland. Maar, moeten we dan ook al aan de Pieten beginnen?”

Als een jaar later de Pieten weer allemaal zwart in het sinterklaasjournaal verschijnen, reageert de Telegraaf met opluchting. “De 'regenboogpieten' zijn weer ingeruild voor onze vertrouwde zwarte piet. De NPS heeft zich de massale kritiek vorig jaar kennelijk aangetrokken.” Ze voegen er aan toe de regenboog-actie wel erg politiek correct te vinden en noemden het een verkwanseling van ons nationale erfgoed.

Expositie in het Van Abbemuseum

In 2008 loopt er in het Eindhovense *Van Abbemuseum* een project van enkele jaren onder de titel *Be[com]ing Dutch*. Er worden allerlei activiteiten georganiseerd zoals debatten, leesgroepen, kunstprojecten en tentoonstellingen. De inzet is om culturele identiteit en 'normatieve nationale waarden' te belichten en in vraag te stellen en 'processen van in- en uitsluiting' in de samenleving te onderzoeken. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling alleen kunstwerken te exposeren, maar ook een dialoog met het publiek aan te gaan of ze daartoe uit te nodigen.

In januari 2007 gaat het project van start met '*The Gatherings*'. Tijdens een driedaags evenement worden debatten georganiseerd over kunst en burgerschap om de diverse opvattingen over identiteit ter discussie te stellen. Ook zijn er performances, zoals die van de Eindhovense kunstenaar Erwin van Doorn, die op een bergje zand in de vijver van het museum een Nederlandse vlag plaatst. Volgens Van Doorn is bouwen op water de enige Nederlandse kunstvorm. Het publiek komt voornamelijk uit het kunstzinnige milieu in de regio Eindhoven en veel ophef veroorzaakt het dan ook niet.

Dit verandert als twee buitenlandse kunstenaressen het wagen om aan Zwarte Piet te komen. Internet ontploft. De Zweedse Petra Bauer en de Duitse, in Utrecht woonachtige, Annette Krauss produceren binnen het project hun werk “*Read the masks. Tradition is not given*”. Ze brengen een installatie waarin spandoeken te zien zijn, met daarop leuzen die door de jaren heen als Zwarte Piet-kritiek zijn gebezigd, zoals “Kom maar binnen zonder knecht” of “We doen het voor de kinderen”. Het is de bedoeling dat er 30 augustus 2008 een protestmars met deze borden en spandoeken georganiseerd zal worden. Hiervoor werkten de kunstenaressen samen met de Leidse activistische organisatie “Doorbraak” en “Untold”, een jongerenorganisatie die zich bezighoudt met de geschiedenis en huidige situatie van zwarte mensen in Nederland.

Doorbraak schrijft over de achterliggende motivatie: “De organisatoren van de actie willen de discussie heropenen over een culturele traditie die a-politiek en neutraal is gemaakt en is

opgenomen in het collectieve bewustzijn van de huidige nederlandse samenleving. De actie op 30 augustus is een aanzet tot een kritisch debat over het typisch Nederlandse fenomeen van Zwarte Piet.”

Annette Krauss zegt dat zij met Petra Bauer aan het onderzoek naar Zwarte Piet begon vanuit een soort ongelof. Tijdens de intocht in Utrecht in 2006 werd Krauss voor het eerst met Zwarte Piet geconfronteerd. De Zwarte Pieten doen haar denken aan de ‘negrodolls’ die in het grootste deel van Europa en Noord-Amerika zijn verdwenen. “Hoe is het mogelijk dat blanke mensen zichzelf ‘blackfacen’ in een postkoloniale samenleving. [...] Elke dag worden kinderen geprogrammeerd met deze beelden. Wat betekent dit?”

Ook heeft het kunstenaarsduo moeite met de machtsrelatie die impliciet spreekt uit het buiten discussie plaatsen van hen die niet met de traditie vertrouwd zijn. “Ons werd verteld dat als deze traditie bekritiseerd wordt, dat de kritiek alleen van binnenuit kan komen. We vroegen ons af wat dat betekent. Betekent van binnenuit, vanuit de blanke gemeenschap? De zwarte gemeenschap? Rechts of links? Zij die in Nederland geboren zijn? Zij die in Nederland leven?” Een dergelijk beeld representeert volgens Krauss ‘een racistisch, hiërarchisch en stereotypische relatie tussen blanke en zwarte mensen’.

Petra Bauer en Anette Krauss hebben zich voorafgaande aan hun project twee jaar lang verdiept in het fenomeen Zwarte Piet. Ze zijn zich hierdoor maar al te bewust dat ze hiermee een gevoelige snaar zullen raken. Ze denken dit te kunnen ondervangen door het project niet in de Sinterklaasperiode, maar reeds in augustus te organiseren. “We denken dat het belangrijk is om over Zwarte Piet te praten buiten het Sinterklaas-seizoen, want dan zijn Nederlanders er misschien niet zo emotioneel over en kunnen ze hopelijk wat afstand ervan nemen.” Tien jaar later en de collectieve ervaring van een ronduit hysterische ‘Zwarte Piet-discussie’ rijker, komt deze naïviteit aandoenlijk over. Als Doorbraak op 20 augustus op haar website over de aankomende protesttocht schrijft is alles nog rustig.

Op 26 augustus schrijft Elsevier als eerste medium over de demonstratie. In het eerste bericht creëert Robert van der Kloof meteen het frame van twee buitenlandse kunstenaressen en een actiegroep, die gesteund door een door de overheid gesubsidieerd museum, kritiek spuit op een Nederlandse traditie. Ze stellen het museum de vraag of ze de actie steunen. “‘We bieden alleen een platform aan de kunstenaars,’ reageert woordvoerder Nicole de Boer.” *Doorbraak* wordt voorgesteld als die ‘club’ die ‘ook al lawaaioprotesten organiseerde tijdens bijeenkomsten van Ria Verdonk’s *Trots op Nederland*’. Dat de kunstenaars in hun project nergens oproepen tot afschaffing, maar steeds betogen de discussie te willen voeren, weerhoudt Elsevier niet om het artikel de titel *Pleidooi voor afschaffing Zwarte Piet in Van Abbemuseum*, mee te geven. De toon is gezet.

Geen Stijl neemt het bericht nog dezelfde dag over. “De zomervakantie is voor velen nog niet eens ten einde, maar de discussie over zwarte piet is in volle hevigheid losgebarsten.” Er wordt nauwelijks gerefereerd aan de expositie en het zwaartepunt van de berichtgeving wordt

grotendeels naar *Doorbraak* als organisator van de protestmars gelegd. In het typisch schreeuwerige jargon van *Geen Stijl* stelt men: "Deze linkse basisorganisatie is niet alleen tegen het Sinterklaasfeest, maar tevens tegen zo'n beetje alles wat niet linksdraaiend is. Zo strijdt het voor een ecologisch duurzame wereld zonder uitbuiting, onderdrukking en uitsluiting. Het kapitalisme moet dood, evenals het patriarchaat en militarisme. Oh ja, de inburgeringsplicht moet worden afgeschaft, want die kinderlijk dansende, slecht Nederlands sprekende en gek rondspringende Zwarte Piet heeft het al moeilijk genoeg..."

Dezelfde dag loopt het aantal reacties al in de honderden. De reacties druipen van de agressie en de racistische retoriek. 'Amiga' schrijft: "Weet je wat het leukste is aan zwarte Piet en Sinterklaas? Dat ze maar zo'n 3 weken blijven en dan weer teruggaan naar hun eigen land!" 'Teleurgesteld' meent: "Wat is er mis met negers als knecht? Zwarte pieten zijn dom en moeten geleid worden door de sint." 'Murdockyoufool': "Doorbraak en Van Abbe...sterf beide eens een schandelijk gruwelijke dood." "Ik hou zielsveel van zwarte Piet. Deze kindervriend hoepelt volgens afspraak en na gedane arbeid ieder jaar weer vrolijk op naar het thuisland. Waar haal je tegenwoordig nog zulke gastarbeiders.", aldus 'PietjePuk'. "Petra en Annette met 6 dolle zwarte pieten in kast opsluiten.", vindt 'gentle giant'. "ut zijn altijd die geitewollesokkuh sinten die dr over lopen te zeiken. vraag het de gemiddelde zwarte piet en die vinden het allemaal wel prima ...", 'lomp-stukvreten'.

De dagen daarna stromen de boze mails en telefoontjes in soortgelijke toonaarden binnen bij het Van Abbemuseum. Tijdens de discussieavond een aantal maanden later, laat men een voorbeeld van een kaart zien met de tekst: "Ik zou maar voorzichtig te werk gaan, Straks pakt men de landverraders." Omdat er ook op verschillende internet-sites bedreigingen worden geuit tegen de initiatiefnemers, besluit men op donderdag tot een spoedoverleg met het museum en de politie om af te wegen of het wel veilig is de mars door te laten gaan. De Eindhovense afdeling van de LPF stelt vragen aan het college van B&W. Ze noemen het 'culturele indoctrinatie' en een 'wanstaltige vorm van cultuurrelativisme' en roepen op tot een verbod. Museumdirecteur Esche zou mee in de zak moeten naar Spanje. *Het Eindhovens Dagblad*, dat bericht van de stroom felle reacties, meldt dat ook op hun website volop gereageerd wordt. Ze omschrijven de strekking van de reacties als 'oproep tot de kunstenaars om van het typisch Nederlandse feest af te blijven'.

Op vrijdag wordt tijdens het spoedoverleg besloten de protestmars af te lasten. Directeur Charles Esche stelt dat er vanuit extreem-rechtse hoek bedreigd wordt met geweld. "We vinden het belangrijk om discussie te stimuleren, maar de emoties zijn zo hoog opgelopen dat ze het kunstwerk beschadigen. Het is politiek geworden. Wij willen een platform zijn voor reflectie, niet voor actie." De mails hadden teksten als "'no demonstration or we burn the museum' - afzender Zwarte Piet." In telefoontjes werd bedreigd met stokslagen. Als alternatief biedt het museum een debat over het onderwerp en de reacties die de protestmars opgeroepen heeft.

Diverse Eindhovense politici geven hun mening over het voorval. VVD-er Jan Carel Schut noemt de protestmars tegen Zwarte Piet absurd. CDA-fractievoorzitter Paul Leenders vindt de gedachte

achter de actie flauwekul. "Dit zit in onze Nederlandse cultuur. Ik zoek daar niets racistisch of discriminerends achter." Leefbaar Eindhoven beschouwt het als een grote grap, vooral het feit dat de LPF er serieuze vragen over heeft gesteld. Opvallend is dat niemand het opneemt voor de vrijheid van meningsuiting van de kunstenaars en het organiserende museum.

Zelfs in de landelijke politiek roert men zich. Geert Wilders stelt kamervragen. Hij vindt dat de subsidie van het museum ingetrokken moet worden wegens 'verspillen van belastinggeld aan gevaarlijke politiek correcte multiculturele hobby's. Ook van hem geen warm pleidooi voor vrije meningsuiting.

Burgemeester Van Gijzel laat in de krant weten dat hij geen reden heeft gezien om de vergunning voor de mars in te trekken, de vrijheid van meningsuiting dient gewaarborgd te blijven. Al begrijpt hij het afgelasten van de tocht wel, hij betreurt de dreiging met geweld die de discussie heeft opgeleverd. De kunstenaressen zijn niet blij met de loop van de zaken. "Wij vinden het problematisch dat het Van Abbemuseum deze mars moet afzeggen. De mars zou het platform zijn voor meningen die eerder niet gehoord zijn. Wij vragen ons af in wat voor samenleving wij leven als je als kunstenaar geen vrijheid van meningsuiting hebt, en waar men publiekelijk geen kritiek kan hebben of het met elkaar oneens kan zijn."

Medeorganisator Doorbraak reageert een stuk scherper: "Vooral de laatste week kwamen de organisatoren van de actie onder vuur te liggen van allerlei racisten en nationalisten. Het Van Abbemuseum en de gemeente Eindhoven zijn gezwicht voor de bedreigingen van het racistische en nationalistische gepeupel, dat maatschappelijk steeds meer terrein aan het veroveren is. Het recht op demonstratie en de vrijheid van linkse anti-racistische meningsuiting moeten daarvoor wijken."

LPF-raadslid Rudy Reker, die eerder ocriep tot een verbod reageert uitgelaten: "Mooi toch, ik heb mijn doel bereikt, bovendien heb ik de discussie aangezwengeld over waar we in Nederland mee bezig zijn. Ze moeten afblijven van de Nederlandse cultuur." Ook op *Geen Stijl* heerst al vrij snel een jubelstemming. In een kort bericht schrijft *Geen Stijl*: "Voor een ieder die van plan was morgen naar Eindhoven af te reizen voor het bijwonen van de demonstratie tegen dat racistische en koloniale fenomeen zwarte piet hierbij even een ingezonden mededeling. De demonstratie gaat niet door. Maar dankzij uw ~~bemmeldingen~~ steunbetuigingen staat die oude, wijze, strenge witte baas samen met zijn jonge, dommige en nogal stoute zwarte knechten gewoon op 5 december op de stoep. Sinterklaasje kom maar binnen met je knecht..." Ook de reaguurders laten zich niet onbetuigd. "En Jeeeeeaah !! voor de Sint en z'n koelies.", zegt 'plaspop'. "Heel goed leg al die Prem's van Nederland aub het zwijgen op.", meent 'NvanHoaxberghen'. "Er is nog geen kind geweest in Nederland die zwarte piet met een negert verwarde. Tenzij het kind natuurlijk van zn snoep beroofd werd door een negert maar dat is een ander verhaal."

Op 11 november van dat jaar organiseert het Van Abbemuseum een debat met de kunstenaressen en enkele deskundigen, zoals John Helsloot en opiniemakers zoals Prem Radhakishun. De kunstenaressen bekijken de hele commotie rond de nooit gehouden protesmars als een interessante kijk op de traditie. Petra Bauer zegt: "We hebben gezocht naar de betekenis van beelden, wat doet het met mensen. De grote onwil om hiernaar te kijken is op zich al interessant."

Dat de storm is gaan liggen blijkt uit de gemoedelijke avond waar ruimte is voor een echt debat.

Besluit

Op 12 november 2011 worden Quinsy Gario en Jerry Afriyie hardhandig gearresteerd als zij tijdens de intocht in Dordrecht demonstreren in hun inmiddels iconische 'Zwarte Piet is racisme'-T-shirts. Het youtube-filmpje dat meteen rondging was het startschot voor wat de *Zwarte Piet-discussie* is gaan heten. Hun strijd staat echter in een traditie van Zwarte Piet-activisme die begint in de jaren zestig. De rode draad die in deze strijd zichtbaar wordt, is een mengeling van uitsluitingsretoriek en intimidatie. Zoals de blokkade op de snelweg richting Dokkum liet zien zaterdag: niets is te gek om te voorkomen dat de kritiek op de figuur van Zwarte Piet leidt tot iets constructiefs. Het veelgehoorde argument dat men niet moet demonstreren bij de kinderen klinkt hol, als je de gebeurtenissen in het Van Abbemuseum in 2008 nog eens bekijkt. Een demonstratie in augustus verloopt via precies hetzelfde mechanisme. Sensatiemedia hitsen op, de onderbuik van de samenleving laat weten dat je van Zwarte Piet moet afblijven of anders moet oprotten naar ....(vul maar in). Politici stellen raads- of kamervragen en juichen openlijk, samen met bekende opiniemakers, als de demonstratie via de weg van intimidatie is tegengehouden.